

Posudek oponenta disertační práce

Disertant: **Mgr. Radek Píša**

Název práce: **Soudobá kritika juristokracie**

Studijní program: teoretické právní vědy - teorie, filozofie a sociologie práva

Katedra politologie a sociologie Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze

Oponent: prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc.

Pracoviště oponenta: Ústav teorie práva Právnické fakulty UPJŠ v Košicích

I.

Aktuálnost zvoleného tématu

Z „dílny“ katedry politologie pražské právnické fakulty v relativně krátkém období vzešla již třetí právně-teoretická odborná práce zabývající se rolí soudnictví v současném světě politiky, veřejných institucí, práva, aktuálních společenských hodnot (autory těch předcházejících byli kolegyně Ondřejková a Vikarská). Autor oponované dizertace v úvodní části práce věnované metodologickému přístupu odkrývá i předmět svého zájmu: zkoumání role soudnictví v poměru k moci zákonodárné v roli garanta ochrany lidských práv, srovnávání přístupů významných právních myslitelů, věnujících se v předchozích desetiletích problematice justice, a konečně empirický náhled na roli justice v některých vybraných zemích: USA a Izraeli. Vyústění teoretických i srovnávacích pohledů pak směřuje k odůvodnění již v úvodu formulované teze (s. 5): „současné substantivní problémy demokracie jsou spojeny s tranzitivní fází k jinému režimu ... kladu si určité nároky na novost, pokud jde o optimistickou vizi budoucnosti“. Již v této části práce upozorňuje i na odlišné než „optimistické“ vize věcí příštích (s odkazem na dění v Polsku či Maďarsku), vrací se k možným přístupům práce samotné, zdali by měl být vhodnější přístup deskriptivní nebo preskriptivní, upozorňuje na rozmanitost přístupů k chápání optimálního modelu justice, tendujícího k originalismu nebo k aktivismu, konzervativismu či liberalismu, nebo kritickým právním studiím a jejich levicové kritice nejen establishmentu, nýbrž i dalších, od ní odlišných součástí politické levice, atd., atd.

Spíše než o aktuálnosti tématu lze mluvit o generační fascinaci problematikou soudnictví. Domnívám se, že ona plyne jednak z jednostranné jazykové a kulturní orientace na právní prostředí a diskurz v USA, plyne dále z odborné diskontinuity na domácí půdě a to mezigenerační i evropské a plyne pak z určité fascinace ústavním soudnictvím. Spíše tedy než o aktuálnosti ve vztahu ke zvolenému tématu lze uvažovat o zajímavosti nebo nezajímavosti („opotřebovanosti“) autorem zvolených otázek a tezí. V této souvislosti, kromě již zmíněného záměru o nabídnutí optimističtějšího pohledu na justici dizertant formuluje zejména hypotézu provázání soudnictví a systému politických stran nebo hypotézu vyčerpání používaného jazyka projevující se kupř. v rozporu s proklamovanou ochranou lidských práv a skutečnost ochranou práv menšin (s. 36).

II.

Struktura práce – zvolené metody zpracování

Konkrétní pojednání autor otevírá pohledem na historické, politické, právně-teoretické realie USA, ilustruje jím ovlivnění soudů politicko-stranickým vlivem – zejména kreací Nejvyššího soudu a systémem stálých, nikoli měnících se většin v jeho rozhodování. Pohled další směřuje pak do prostředí Velké Británie, jejího systému parlamentního, nikoli soudního liberalismu. Pro úvahu o

konfliktu těchto dvou přístupů si vybírá autority Dahla a Posnera. Reprodukci rozlišování uplatnění ústavní kontroly norem na rušení populárních a nepopulárních zákonů otevírá otázku „politického kalkulu“ v judikatuře ústavních soudů: Jde o korektně zformulovanou otázku, na níž nelze dát jednoduchou odpověď. Spíše je na tomto místě zajímavé uvažovat o faktorech, jež posilují nezávislost soudců (nezávislost duchovní, osobnostní) a jejich odhodlání derogovat i populární zákony (viz v této souvislosti kupř. knihu J.F. Kennedyho, *Portréty odvahy*, o nepopulárních rozhodnutích státníků).

Dalším autorovým zastavením je Izrael. Nabízí čtenáři zasvěcený pohled na propojení jeho kultury, politického, právního a soudního systému, výzev v oblasti práva, jež se zhmotnily v klíčové judikáty jeho Nejvyššího soudu. Nevyhýbá se v této souvislosti i úvahám o pojmovém vymezení „liberální demokracie“ (a jejich oposit, variací apod., kupř. u Zakarii) a jeho srovnání s izraelskými realitami – možná by stálo za to, nikoli nezajímavé úvahy autora, doplnit kupř. o břitké, bez ohledu na politickou korektnost vyslovené myšlenky Dana Schueftana – viz <http://www.wienerzeitung.at/>, 21.8.2017, nebo jeho přednášku v CEVRO dne 13.2.2014: „Řeknu teď něco velmi krátce o izraelských vyhlídkách. Na jedné straně, každý odpovědný Izraelec musí vědět, že v dohledné budoucnosti budeme žít v prostředí násilí, nestability a nepřátelství. To je dané. I kdybychom byli hodní, což díky bohu nejsme, takové by bylo naše prostředí a takové je. Kdybych to řekl ještě jinak, podívejte se, jak se Arabové chovají k sobě navzájem. Jaká je asi šance, že se k nám budou chovat dobře, když vidíte, jak se chovají ke svým bratrům, kteří mluví stejným jazykem, mají stejnou víru i stejné politické ambice. Odpověď je, že byste musel být blázen, abyste věřil, že se to v blízké budoucnosti změní. Druhá věc – pokud jste zavření v tomto regionu, co můžete dělat, abyste přežili? Musíte být velmi velmi tvrdí a zároveň velmi, velmi citliví. Podlejší, než toulavý pes, pokud je to třeba. Protože pokud někdo v tomhle regionu nechce zničit ostatní, zemře. Na druhé straně, při tom, jak sami sebe bráníte proti barbarským nepřátelům, nesmíte se dostat na jejich úroveň. V praxi to znamená, že musíte být tvrdí vůči svým nepřátelům, ale velmi citliví uvnitř svého státu. Pokud se podíváte na současný politický systém v Izraeli, uvidíte, že je momentálně ve stavu, který hraničí s anarchií. A mně to vůbec nevádí. Je to tak bezpečnější. Umožňuje totiž propojit velmi široké a různorodé spektrum lidí. A to včetně lidí, o nichž víte, že se mýlí, a že jejich omyly ohrožují Izrael. Musíte zahrnout všechny, abyste udrželi silnou společnost. Bez silné společnosti nelze v tomto regionu přežít.“ Konečně, zajímavý je na tomto místě i autorův kritický exkurz věnovaný osobnosti Aharona Baraka (pouze douška pro zajímavost, Barakova kniha *Sudce v demokracii* je dnes, díky nakladatelství Kalligram v Bratislavě, ve slovenském překladu k dispozici i širokému okruhu slovenských a českých čtenářů).

Od srovnávacích pohledů přechází další výklad prudkým zabočením k rozboru konkrétní kauzy českého ústavního soudu (tzv. platového nálezu), rozboru, jehož účelem má být nabídnutí vějíře možných řešení, jež odpovídají různým přístupům k soudní aplikaci práva.

Za velmi zajímavý pak považuji další obsahové zabočení autorova pera – zkoumání dopadů kasačních nálezů u konkrétního soudce zpravodaje: nesdílím na tomto místě dizertantovo konstatování, dle něhož výsledky svých zjištění považuje za „málo zajímavé“ (s. 144) – naopak, jakkoli jsou ilustrací, nikoli statisticky vypovídajícím průzkumem, indukují určité závěry (viz s. 144).

Závěr práce ústí do „ironického realismu“, obsahujícího nepřecenění role soudů při ochraně práv a optimistické víře v pozitivní společenský samopohyb ...

Jak vyplynulo i z rekapitulace autorova pojednání, postupuje ve svých úvahách aplikací řady metod, mezi něž patří kritická analýza relevantních teorií, srovnávání právních systémů, rozbor judikatury, atd.

III.

Jazyková a grafická úroveň

Práce je koncipována velmi čtivým, zajímavým, přístupným způsobem. Má v sobě potenciál zaujmout čtenáře i svým jazykem. Prosakuje jí zájem autora o zvolené téma. Z pohledu systematiky připomíná začasť esej, což ale není v žádném případě výtka, spíše naopak.

IV.

Otázky k obhajobě

- Autor kriticky hodnotí přílišný počet derogovaných právních předpisů. Svůj závěr opírá o velmi prvoplánové srovnání s USA – takové srovnání bez srovnání kontextů nemá vypovídací hodnotu. Otázka tedy zní, jak vypadá situace ve srovnatelných zemích, např. v Polsku, Slovensku, Slovinsku apod., a lze-li stanovit faktory, od níž míra derogační aktivity soudu odvisí?
- Dochází-li disertant k závěru o těžišti českého ústavního soudu spočívajícím v kontrole norem, neopomíjí tím kupř. z období první dekády soudu mimořádně rozsáhlou restituční judikaturu a její dopad na rozšíření práv restituentů, nebo rozsáhlou judikaturu trestně-procesní, jež vedla k humanizaci trestního procesu (např. při vazebních rozhodnutích, rozhodnutích o domovních prohlídkách, uplatnění principu rovnosti zbraní, atd., atd.)?

V.

Závěry: výsledky práce

- Autor ve své disertační práci **prokázal** odborný rozhled, jakož i schopnost samostatné tvůrčí práce v daném oboru. Základní předností práce je zajímavost, živost zpracování tématu, esejistický styl, deficitem, jehož je si disertant vědom, je pak jednostrannost v orientaci na prameny poznání a absence náhledu na evropskou kontinentální zkušenost, jakož i fakt, že hlavní, „optimistická“ teze zůstala mimo odbornou či vědeckou argumentaci a ocitla se v poloze sice sympatické, ale jen tužby.
- Práce je napsána na adekvátní odborné úrovni, **splňuje** požadavky kladené na disertační práce v daném oboru.

V Brně, dne 6. září 2018

Prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc.